

Marts 2011
No. 59

Østervrå set fra Vest

SPEJLET *ET TILBAGEBLIK*

**Østervrå Lokalhistoriske
Forening**

Østervrå.

Det hidtil ældste dokument, der omtaler bondebyen Vraa (Østervrå), stammer fra **Snapstinget lørdag d. 12. januar 1499** på Skovbo Herreds tingsted.

Man holdt normalt herredsting én gang ugentlig på en fast ugedag – i Skovbo Herred således om lørdagen. Her såvel som i landets øvrige herreder fandt årets første tingdag sted efter Hellig Tre Kongers søndag og kaldtes snapstinget. Dette er en forkortelse af **Sessia Novi Anni Prima** = den første samling i det nye år, hvilket jo passer fint med den ovennævnte dato.

Da originalen er gået tabt, kendes det omtalte dokument kun fra historikeren og rigsarkivaren Hans Grams afskrift i Langebæks Diplomentarium, som er en samling af afskrifter af retsstiftende diplomer (dokumenter). Ud fra denne afskrift (oversat af Jørgen Clausager) og andre dokumenter ses det, at Skovbo herred omfattede alle landsognene i den tidligere Sæby kommune (nu en del af Frederikshavns kommune) samt nogle nabosogne.

Skovbo herred (omtalt første gang i 1393 og sidste gang i 1535) var en fjerding i Børglum Herred, og tingstedet har efter al sandsynlighed haft sin plads på eller ved Tingbakken ved gården Tingbak i Torslev sogn.

Tinget var et såkaldt *mageting* eller *fjerdingsting*, der tilsyneladende ikke havde de fulde rettigheder som herredsting. Det fungerede nærmest som en underinstans, en art ”magelighedsting”, der behandlede mindre sager. Derved sparede herredets beboere for at gå den noget længere vej til et af de andre herredsting. Vigtigere sager overgik til Børglum eller Jerslev herredsting.

Den omtalte vinterdag i året 1499 var folk fra de forskellige dele af herredet på vej til det årlige snapsting på Skovbo Tingsted. Trafikken foregik til hest eller til fods ad datidens smalle og på visse steder næsten ufremkommelige veje. Det var en broget flok bestående af høj og lav, af betydningsfulde og ansete mænd såvel som repræsentanter fra almuen. Blandt de vejfarende var de udskrevne stokkemænd, der skulle bevidne, hvad der fandt sted på tinge. Mellem dem sås præsten Niels Poulsen fra Understed og de to lavadelsmænd, væbnerne Niels Iversen og Jesper Tordsen (væbner: en grad inden for riddervæsenet). Derudover var der en enkelt skrædder, men størstedelen af stokkemændene kom nok fra bondestanden.

De nærmestboende var Per Pedersen fra Try samt **Jes Knudsen og Lars Knudsen fra Vraa (Østervrå)**. De to sidstnævnte kom derfor indirekte og intetanende til at levere **beviset for Østervrås eksistens i det Herrens år 1499**.

Efterhånden som tiden nærmede sig for tingets afholdelse blev der mere og mere liv på tingstedet, der virkede som en magnet på stedets beboere og omrejsende kræmmere, som kom og falbød deres varer.

Som på andre tingsteder snakkede man og lo, udvekslede nyheder og drak – for nogles vedkommende ganske umådeholdent.

Det var ikke ualmindeligt, at folk mødte drukne op på tinge, og at drukkenskaben medførte slagsmål, råben og larmen, hvorved tingets værdighed blev krænket. Herredsfogderne havde derfor vanskelige arbejdsvilkår, og de risikerede at blive forulempet både korporligt og med ukvemsord.

Det var vanskeligt at komme dette uvæsen til livs, og datidens mange kongelige breve og forordninger viser da også tydeligt problemets omfang.

I naboherredet Jerslev endte det med, at herredsfogden måtte forbyde at medføre brændevin og anden drik på tinge. Eftersom tinget var det sted, hvor man afgjorde tvistigheder og udførte andre juridiske handlinger, var tingfreden også af største vigtighed. Den skulle sikre, at der både kunne læses, høres og skrives.

Myndighederne lagde vægt på, at retsforhandlingerne foregik offentligt. Derfor blev tingene afholdt under åben himmel. Derved beviste man, at ”retten var fri for hver mand”. Denne indstilling medførte dog ofte store ulemper for skriverne, når de måtte arbejde i kulde og blæst, i regn og sne og i andet uvejr, men uanset vejret har det været en noget blandet fornøjelse at føre tingbog på Skovbo snapsting hin vinterdag i januar måned i 1499.

Skovbo herreds tingsted var som landets andre tingsteder en firkant formet af nogle store sten, hvorpå der lå fire tykke bjælker, som kaldtes tingstokkene. Her sad herredsfogden, skriveren, stokkemændene og fornemme mænd fra egnen.

De øvrige tilhørere måtte følge retsforhandlingerne uden for tingstokkene.

Tingskiven (tingbordet) havde sin plads foran skriveren, der skulle føre tingbogen.

Efter jysk skik lå der sandsynligvis en såkaldt tyvesten midt på pladsen. Det var en flad sten beregnet som siddeplads for de personer, der var sigtet for tyveri.

Hovedpersonen på snapstinget i 1499 var den ærlige og velbyrdige mand Esben Ugle, som lovligt æskede (anmodede om) og fik udtaget et fuldt stokkenævn af 24 mænd (blandt stokkemændene).

På den tid fandtes der ikke skøder som bevis på ejendomsretten til fast ejendom. Til gengæld kunne man på tinge få taget et stokkevidne (tingsvidne), hvor stokkemændene bevidnede, at en ejendom så langt tilbage, de kunne huske – og som de havde fået fortalt af deres forældre – havde tilhørt den person, der bad om stokkevidnet.

Ved denne lejlighed ønskede Esben Ugle således stokkenævnets udsagn om, at Albæk Kirkeskov var Albæk kirkes retmæssige ejendom. Det er nærliggende at antage, at det har været sognepræsten ved Albæk kirke, der har ønsket at få denne ejendomsret bekræftet, og meget taler for, at sognepræsten kan have været Esben Ugle.

Af det afgivne stokkevidne ser vi, at stokkenævnet afgav udsagn om, at Albæk Kirkeskov havde tilhørt Albæk kirke i ”rolig hævd for et frit enemærke i vor tid”.

Dette stokkevidne blev med laksegl bevidnet af følgende hædersmænd:

Niels Pedersen fra Volstrup, Jørgen Nielsen, Ove Nielsen, Lars Nielsen og præsten Niels Poulsen fra Understed samt de

to lavademænd, væbnerne Niels Iversen og Jesper Torsen.

Efter retshandlingen kunne Esben Ugle begive sig på den lange vej hjem med ro i sindet. Han havde opnået, hvad han ønskede: at få stadfæstet Albæk kirkes ret til Kirkeskoven.

Historien giver ikke yderligere oplysninger om de to gæve mænd fra Vraa. Vi ved heller ikke noget om, hvordan de nåede hjem – og i hvilken tilstand.

Karen Baier

Nedenstående er et lille uddrag af en kokebog fra det gamle Ormholt

Tre indenlandske krydderier

som anbefales unge husmødre på grund af, at de kun koste lidet, aldrig tabe deres kraft og derhos have den egenskab, at jo tarveligere maden er, desto mere forhøje de dens velsmag.

Det første krydderi består i **en bestemt og fast overholdt spisetid**, thi mand og øvrige deltagere i måltidet ere i almindelighed ingenlunde mere utålmodige end i den tid, der forløber efter det bestemte klokkeslæt, og indtil maden står på bordet.

Det andet krydderi er en snehvid dug og en prober anretning. Selv den tarveligste kost får en forøget velsmag, når øjet med velbehag hviler på det hvide linned, det blanke porcelæn samt de klare glas – og tanken om en flink husmoder knytter sig uvilkårligt dertil.

Det tredje krydderi er husmoderens milde og venlige ansigt, der lig solens stråler over det hele og forjager de små skyer af utilfredshed eller misnøje med et og andet, som ellers kunne svæve på husets himmel og undertiden få lejlighed til at samle sig til en regnbyge.

Fra en fader til en datter i hendes første kokebog.

Karen Baier

Ormholt.

Juleaften.

Risengrød, flæskesteg, kaffe og kage

1. juledag.

Morgen: 2 fine mellemadder med rullepølse og leverpostej.

Middag: sødsuppe, stuvet hvidkål.

Eftermiddagskaffe.

Aften: 2 fine mellemadder.

2. juledag.

Morgen: 1 stk. sylte.

Middag: kærnemælkssuppe, grønlangkål.

Eftermiddagskaffe.

Aften: 2 fine mellemadder.

Nytårsaften.

Æbleskiver til den første kaffe.

Høstgilde 1906.

36 personer ude.

10 personer inde.

Byggrynsødsuppe i 2 store gryder.

Stegt et halvt får på køllen nær 2 lammerygge.

Kogt 1 transportspand kartofler og 1 gryde i køkkenet, transportspanden kogt i den store grubegryde.

Smurt 150 fine mellemkager med frikadelle, rullepølse, fårekød, kalvekød og ost.

Bagt boller af 10 pund mel efter følgende opskrift:

10 pund mel, 3 pottes mælk, 1½ pund margarine, 1 pund sukker, kardemomme, gær og rosiner, heraf 40 gode, store boller.

Bagt hvedebrød af 15 pund mel efter samme opskrift, kun lidt mere smør. Deraf 7 søsterkager, 2 tilovers.

Når gæsterne kommer, får de først mellemkager, så får de steg og kartofler og sødsuppe, til sidst kaffe og søsterkage.

Kl. 11 får de mellemkager, der hvor der danses.

Kl. 12.30 får de kaffe og boller.

Kl. 4 får de kaffe og søsterkage, mellemkage og hvedebrød, 2 kopper hver gang.

Kogt til mellemkagerne: 3 fårepølser og 2 fårebove.

Stegt: en masse store kalvefrikadeller.

Ormholt 1906

Kunstmør.

5 pottes sødmælk sættes på ilden og opvarmes til kogepunktet. Derefter løftes det af ilden, og der kommes 4 pottes kærnemælk deri. Så må det stå stille i 5 à 10 minutter, tages så op i sigten med en hulske og henstår, til der er koldt. Så æltes det med ½ pund smør.

Kartoffelsmør.

1 pund kartofler koges møre i så meget mælk, at den lige står over. Æltes med ½ pund smør.

Stikkelsbærvin.

32 pottes fuldmodne stikkelsbær knuses i et rent trækar med en trækølle, dog uden at kernerne knuses. Det sies igennem et klæde. Resten afvrides, hvorpå saften kommes på et anker (40 pt.). Der hældes koldt kogt vand på skallerne, som atter vrides. Deri opløses 28 pund st. melis. Dette hældes på ankeret, der fyldes op med kogt vand, hvorpå det henlægges til gæring.

Når gæringen er endt, spundses det tæt til og lægges i en kælder, hvor det skal ligge urørt til aftapning finder sted henad foråret.

Ribsvin.

32 pund ribs og 32 pund st. melis.

Behandles som stikkelsbærvin, men skal henligge lidt længere før aftapningen.

Blanksværte.

¼ pund brændt ben. ¼ pund sirup, 2 lod saltsyre, 1 pægl eddike, 4 lod vitniolsyre, 4 lod tran hestefedt.

Det brændte ben kommes i det fad, man vil have blanksværten i, deri kommes først eddike, sirup, tran og til sidst syren.

Fedtsværte.

Talg og tran koges sammen, deri brændt ben, lidt stødt indigo og til sidst lidt terpentiniolie.

Sæbefabrikation i hjemmet

med

Lauritzens koncentrerede Sæbesten.

Allerede længe har "den koncentrerede sæbesten" været kendt og skattet som et fortrinligt middel til at få en **god og billig sæbe**, der er i besiddelse af stor vaske- og renseevne uden at have nogen som helst skadelige virkninger.

Tiden er til at spare!

Lav selv Deres sæbe. En god sæbe kan fremstilles for 10 à 20 øre pr. kg. Har De noget affald, talg eller fedtstof, eller har De haft uheld med et svin eller får, da kan De deraf fremstille en god sæbe ved at benytte min koncentrerede sæbesten.

Brugsanvisning:

1 kg Lauritzens koncentrerede sæbesten sættes over ilden med 5 kg fedtstof (6 kg flæsk) og 10 liter vand. Når blandingen har kogt 2 timer, tilsættes ¼ kg salt, og kogningen fortsættes yderligere ½ time, hvorefter kedlen eller gryden tages af ilden og stilles til afkøling. Denne blanding giver ca. 15 kg god sæbe. Ved hjælp af lidt kunstig mandelolie (nitrobenzol) eller lavendelolie, der tilsættes, når sæbemassen er afkølet noget, parfumeres sæben.

Der kan koges 80 á 90 pund gris i gruben på én gang. 7½ pund salt.

Lauritzens koncentrerede Sæbesten.

fås i

Hjørring Materialhandel

L. Lauritzen
Nørregade 5.
Tlf. 70.

Østervrå og omegns Landbrugsforening.

Uddrag af forhandlingsprotokollen.

På et møde i Østervrå Gæstgivergård sidst i februar 1910 blev det bestemt at få dannet en landbrugsforening af egnens landmænd, særlig for at få afholdt gode landbrugsforedrag, og der blev valgt et udvalg på 10 mand til at virke for sagen rundt omkring for at søge foreningen dannet på et møde samme sted onsdag den 2. marts.

Onsdag den 2. marts stiftedes så foreningen, og der vedtoges love omtrent som for Landmandsforeningen for Brønderslev og omegn, og til bestyrelsen valgtes N. Bruun, Ormholt, Hejlesen, Møllergård, A.P. Andersen, V. Vrængmose, P.M. Pedersen, Træholt og Frost, Søndergård.

Til revisorer blev valgt A. Jensen, Høngaard og Jensen, Ramsholt.

Bestyrelsen konstituerede sig derefter med N. Bruun som formand, Hejlesen som næstformand og Frost som kasserer. Ligeledes blev der taget bestemmelse om snarest at få afholdt foredrag, trykket love og medlemskort m.m.

Torsdag den 11. marts kl. 2 afholdtes det første foreningsmøde med foredrag af konsulent Calundan, Hjørring, der talte om den faste og flydende staldgødningens hensigtsmæssige opbevaring og anvendelse samt om fornuftig anvendelse af kunstgødning.

Det gode foredrag påhørtes med opmærksomhed og interesse af over 100 tilhørere og efterfulgtes af diskussion. Det vedtoges at avertere møder i Vendsyssel Folkeblad ud over i Vendsyssel Tidende.

Fredag den 22. marts kl. 6 afholdtes 2. foredragsmøde med foredrag af konsulent Calundan om udsæden i marken, såvel af korn som af roer som græsfrø. Det gode foredrag påhørtes med stor interesse af ca. 70 tilhørere og påfulgtes af

forespørgsler og diskussion. Der forhandlede om at få afholdt dyrskue i Østervrå, hvad der var god stemning for, og for at få begge landboforeninger til dette blev der nedsat et udvalg, der skulle få så mange underskrifter som muligt på, at det var meget ønskeligt.

Til at virke for dette valgtes Andersen, V. Vrængmose, Jul Svendsen, Løgtholt, Jens Lund, Skjærne, Klavsén, Tidemansholm, Petersen Søholt, Højmark, Vangterp, Nielsen, Gane, Andersen, Tamstrup, sognefoged Jensen, Dalbæk, Sørensen, Knudseje og Kr. Ejler Kristensen, Overgård.

Der samledes 244 underskrifter af selvstændige landbrugere i Østervrå omegn for ønsket om dyrskue, og listerne med andragende herom sendtes til Hjørring Amts Landboforening, som først tilbagesendte dem i foråret med en udtalelse om, at det først kunne blive afholdt i 1912.

Derefter sendtes listerne med samme andragende til Landboforeningen Vendsyssel, som lovede at lade afholde dyrskue allerede i 1911, og da Hjørring Amts Landboforening hørte dette, bestemte den sig alligevel til at holde sammen med den anden landboforening.

Til arrangementet af dyrskuedagen valgtes fra landboforeningen 4 og fra borgerforeningen 3 personer.

Trods det gode høstvejr på dyrskuedagen var der ved dyrskuet rigtig god tilslutning af udstillede dyr, særlig af malkekøer – måske også fordi det var første år.

Dyrskuekomiteen blev inviteret til frokost, og efter skuet var der fællesspisning og påfølgende bal, hvor der var god tilslutning og god stemning.

I oktober 1910 afholdtes den årlige generalforsamling efter et landbrugsforedrag af Hansen, Tylstrup.

Derefter vedtoges det at arbejde for at få et landbrugskursus om vinteren sammen med husmandsforeningen, og der valgtes et udvalg bestående af N. Bruun, Ormholt (formand), Andersen, Vrængmose, Kristian Jensen, Ormholt's Skovhus, Frost, Søndergård, Jensen, Søndergård, Svendsen, Løgtholt og Hans Sørensen, Mølbak.

Til kurset indtegnedes af Landmandsforeningen 66 og af Husmandsforeningen 36 deltagere.

Kurset, der varede 2 uger fra kl. 4 eftermiddag holdtes af konsulent Calundan, Hjørring, som leder og med redaktør Larsen som medhjælper vedrørende husdyrhold, og det blev absolut godt og lærerigt for deltagerne, som dog ikke mødte så regelmæssigt som ønskeligt.

Særlig konsulent Calundans foredrag om planteavl var udmærkede, og følgende sommer foretog han en markudflugt med deltagerne i juli.

I november 1910 blev der holdt foredrag af forstander Møller Nørgaard om ensartet fodring, særlig sommerstaldfodring.

I december 1910 afholdtes foredrag om svinehold af forstander Møller Nørgaard, Vraa Højskole og direktøren fra Hjørring Svineslagteri.

I februar 1911 holdt Calundans kursuslærer, konsulent Krog, foredrag om mælken's behandling.

I marts 1911 holdt konsulent Calundan atter foredrag.

Ved generalforsamlingen den 28. oktober 1911 genvalgtes bestyrelsen.

Forstander Møller Nørgaard, Vraa Højskole, holdt foredrag om fodermidlerne og malkekøernes økonomiske vinterfodring. Revisorerne genvalgtes.

Ved generalforsamlingen i 1912 genvalgtes Bruun, medens Hejlesen, som var flyttet fra egnen, og M. Petersen, Træholt, afgik. I stedet valgtes proprietær Petersen, Søholt, og husejer Madsen, Bilholm. Revisorerne genvalgtes. Det vedtoges at arbejde for oprettelse af et månedsmarked i Østervrå, og ifølge herredskontorets skrivelse af 7.7.1913 bevilgede kongen sammen med ministeriet markeder i Østervrå første torsdag i månederne februar, marts, april, maj, juli, oktober og november samt sidste torsdag i august med heste og kvæg.

Senere vedtoges det ved et møde at arbejde for et apotek i Østervrå, hvilket ifølge bladene i 1913 også bevilgedes.

Ved generalforsamlingen den 17. oktober 1913 var der genvalg af både bestyrelse og revisorer. Derefter holdt Kristensen, Klæstrup, foredrag om kvæghold i Danmark i tidligere tid og nu. Bestyrelsen genvalgte Bruun som formand.

Den lille initiativrige og idérige forening opløstes i foråret 1914. I hele foreningens levetid havde N. Bruun været formand.

Karen Bayer